

Konvencija o pravima deteta

Distr.
OPŠTE

CRC/C/GC/8*
02. mart 2007.

Original: ENGLESKI

KOMITET ZA PRAVA DETETA
Četrdeset druga sednica
Ženeva, 15.05. - 02.06. 2006. godine

OPŠTI KOMENTAR BR. 8 (2006)

**Pravo deteta na zaštitu od telesnog kažnjavanja i ostalih okrutnih ili ponižavajućih oblika
kažnjavanja (članovi 19, 28. stav 2, i 37, između ostalih)**

---

* Ponovo izdato iz tehničkih razloga.

SADRŽAJ

	<i>Stavovi</i>	<i>Strana</i>
I. CILJEVI	1 - 3	3
II. PREGLED DOSADAŠNJIH AKTIVNOSTI	4 - 9	3
III. DEFINICIJE.....	10 - 15	4
IV. STANDARDI LJUDSKIH PRAVA I TELESNO KAŽNJAVANJE DECE	16 - 29	5
V. MERE I MEHANIZMI POTREBNI ZA UKIDANJE TELESNOG KAŽNJAVANJA I DRUGIH OKRUTNIH ILI PONIŽAVAJUĆIH OBLIKA KAŽNJAVANJA	30 - 52	8
1. Zakonske mere	30 - 37	8
2. Sprovođenje zabrane telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja ...	38 - 43	10
3. Edukativne i druge mere	44 - 49	11
4. Praćenje i ocena	50 - 52	12
VI OBAVEZA PODNOŠENJA IZVEŠTAJA U SKLADU SA KONVENCIJOM	53	13

I. CILJEVI

1. Posle dva dana opšteg razgovora o nasilju nad decom, koji su održani 2000. i 2001. godine, Komitet za prava deteta odlučio je da izda niz opštih komentara u vezi sa ukidanjem nasilja nad decom, od kojih je ovo prvi. Komitet ima za cilj da državama ugovornicama da smernice za razumevanje odredaba Konvencije koje se tiču zaštite dece od svih oblika nasilja. Ovaj opšti komentar bavi se telesnim kažnjavanjem i drugim okrutnim ili ponižavajućim oblicima kažnjavanja, koji su trenutno opšte prihvaćeni i korišćeni oblici nasilja nad decom.
2. Konvencija o pravima deteta i drugi međunarodni dokumenti o ljudskim pravima priznaju pravo deteta na poštovanje detetovog ljudskog dostojanstva i fizičkog integriteta i pravo na jednaku zakonsku zaštitu. Komitet izdaje ovaj opšti komentar kako bi naglasio obavezu svih država ugovornica da što brže preduzmu mere za zabranu i ukidanje svih oblika telesnog kažnjavanja i svih drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja dece i u glavnim crtama izneo zakonodavne i druge mere za podizanje svesti javnosti, kao i edukativne mere koje države moraju da preduzmu.
3. Rešavanje pitanja opšte prihvaćenosti i tolerancije prema telesnom kažnjavanju dece i njegovog eliminisanja, u porodici, školama i drugim sredinama, nije samo obaveza država ugovornica po osnovu Konvencije. To je takođe i glavna strategija za smanjenje i sprečavanje svih oblika nasilja u društvu.

II. PREGLED DOSADAŠNJIH AKTIVNOSTI

4. Komitet, još od svojih prvih sednica, posebnu pažnju poklanja isticanju prava dece na zaštitu od svih oblika nasilja. Tokom pregleda izveštaja država ugovornica, a od nedavno i u kontekstu istraživanja o nasilju nad decom koje je sproveo generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Komitet je sa velikom zabrinutošću uočio da su telesno kažnjavanje i drugi oblici okrutnog i ponižavajućeg kažnjavanja dece zakonom dozvoljeni i već dugo vremena društveno prihvaćeni u velikom broju zemalja.¹ Već 1993. godine, Komitet je u izveštaju sa svoje četvrte sednice naveo da "priznaje važnost pitanja telesnog kažnjavanja za poboljšanje sistema promocije i zaštite prava deteta i odlučio je da nastavi da posvećuje pažnju tom pitanju u procesu pregleda izveštaja država ugovornica".²
5. Od kada je počeo da pregleda izveštaje država ugovornica, Komitet je preporučio da se u više od 130 država na svim kontinentima zabrane svi oblici telesnog kažnjavanja, u porodici i drugim sredinama.³ Komitet je ohrabren činjenicom da sve veći broj država preduzima zakonske i druge mere za sprovođenje prava deteta na poštovanje njegovog ljudskog dostojanstva i fizičkog integriteta i jednake zakonske zaštite. Koliko je poznato Komitetu, do 2006. godine, više od 100 država je zabranilo telesno kažnjavanje u svojim školama i kaznenim sistemima za decu. Sve veći broj država završava uvođenje zabrane telesnog kažnjavanja kod kuće i u porodici, i u svim oblicima alternativne brige o deci.⁴
6. U septembru 2000, Komitet je održao prvi od dva dana opštih razgovora o nasilju nad decom. Komitet je razgovao o "nasilju države nad decom", a zatim je usvojio detaljne preporuke, uključujući i one o zabrani svih oblika telesnog kažnjavanja i o pokretanju informativnih kampanja kako bi se "podigli svest i senzibilitet javnosti prema ozbiljnosti povreda ljudskih prava u ovoj oblasti i njihovom štetnom uticaju na decu i započelo rešavanje

pitanja kulturne prihvatljivosti nasilja nad decom tako što bi se promovisala 'nulta tolerancija' nasilja".⁵

7. U aprilu 2001. godine, Komitet je usvojio svoj prvi opšti komentar o "Ciljevima edukacije" i ponovio da je telesno kažnjavanje nespojivo sa Konvencijom: "... Prolaskom kroz školsku kapiju deca ne gube svoja ljudska prava. Tako, na primer, obrazovanje se mora obezbediti na način kojim se poštuje dostojanstvo deteta, i koji omogućava da dete slobodno izrazi svoje mišljenje u skladu sa članom 12, stav 1, i da učestvuje u životu škole. Takođe, obrazovanje se mora pružati i na način kojim se poštuju stroga ograničenja u pogledu discipline, koja se ogledaju u članu 28, stav 2, i kojim se promoviše nenasilje u školi. Komitet je već u više navrata u svojim zaključnim zapažanjima jasno istakao da se primenom telesnog kažnjavanja ne poštuju ni urođeno dostojanstvo deteta niti stroga ograničenja u pogledu školske discipline...".⁶

8. U preporukama koje su usvojene posle drugog dana opštih razgovora o "Nasilju nad decom u porodici i školama", koji je održan u septembru 2001. godine, Komitet je pozvao države da "hitno usvoje odnosno ukinu zakone kako bi se zabranili, ma koliko da su blagi, svi oblici nasilja u porodici i školama, uključujući i one koji predstavljaju oblik disciplinovanja, a u skladu sa odredbama Konvencije...".⁷

9. Još jedan rezultat opštih razgovora koje je Komitet održao 2000. i 2001. godine bila je preporuka da, preko Generalne skupštine, od generalnog sekretara Ujedinjenih nacija treba zatražiti da izvrši detaljno međunarodno istraživanje o nasilju nad decom. Generalna skupština Ujedinjenih nacija je ovo preuzela 2001.⁸ U kontekstu istraživanja Ujedinjenih nacija koje je izvršeno između 2003. i 2006. godine, istaknuti su potreba da se zabrane svi trenutno legalizovani oblici nasilja nad decom i duboka zabrinutost same dece zbog skoro univerzalno visoke zastupljenosti telesnog kažnjavanja u porodici, kao i zbog činjenice da je u mnogim državama zakonito telesno kažnjavati decu u školama i drugim institucijama i kaznenim sistemima za decu u sukobu sa zakonom.

III. DEFINICIJE

10. "Dete" se definiše kao i u Konvenciji kao "svako ljudsko biće ispod osamnaest godina starosti izuzev ako se prema zakonu koji se primenjuje na dete punoletstvo stiče ranije".⁹

11. Komitet definiše "telesno" ili "fizičko" kažnjavanje kao bilo koje kažnjavanje u kojem se primenjuje fizička sila i koje ima za nameru da nanese izvestan stepen bola ili neugodnosti, ma koliko da je blag. U najvećem broju slučajeva to podrazumeva udaranje dece ("batine", "šamaranje", "udaranje po stražnjici") rukom ili nekim sredstvom - bičem, štapom, kaišem, cipelom, varjačom, itd. Ali može takođe da obuhvata, na primer, šutiranje, drmusanje ili bacanje dece, grebanje, štipanje, ugrizanje, vučenje za kosu ili udaranje po ušima, primoravanje dece da budu u neugodnom položaju, nanošenje opekotina, parenje dece vreloom vodom ili nasilno gutanje (na primer, pranje usta deci sapunom ili primoravanje dece sa gutaju ljute začine). Stav Komiteta je da je telesno kažnjavanje bez izuzetka ponižavajuće. Osim toga, postoje i drugi nefizički oblici kažnjavanja koji su takođe okrutni i ponižavajući i samim tim u suprotnosti sa Konvencijom. To podrazumeva, na primer, kažnjavanje kojim se deca omalovažavaju, ponižavaju, kleveću, dovode u situaciju da ispaštaju za tuđu krivicu, ugrožavaju, plaše ili izlažu podsmehu drugih.

12. Telesno kažnjavanje i drugi okrutni ili ponižavajući oblici kažnjavanja dece odvijaju se u mnogim sredinama, uključujući i dom i porodicu, u svim oblicima alternativne brige o deci, školama i drugim obrazovnim institucijama i u okviru pravosudnog sistema – kao deo kazne koju je propisao sud i kao oblik kažnjavanja u kaznenim i drugim institucijama – u situacijama gde se deca koriste kao radna snaga, i u zajednici.

13. Odbacujući svako opravdanje za nasilje i ponižavanje kao oblike kažnjavanja dece, Komitet ni u kom smislu ne odbacuje pozitivnu koncepciju discipline. Zdrav razvoj deteta zavisi od roditelja i drugih odraslih lica koji treba da mu pruže neophodne savete i da ga usmere, u skladu sa razvojnim mogućnostima deteta, kao i da potpomognu njegovo vaspitavanje u smeru odgovornog života u društvu.

14. Komitet priznaje da roditeljstvo i briga o deci, naročito o bebama i deci mlađeg uzrasta, zahtevaju česte fizičke radnje i intervencije radi njihove zaštite. To se značajno razlikuje od namerne i represivne primene sile u cilju nanošenja bola, nelagodnosti ili poniženja u određenom stepenu. Nama, kao odraslim licima, poznata je razlika između fizičkih postupaka koje imaju za cilj da zaštite i napada koji imaju za cilj da nas kazne; nije ništa teže napraviti razliku i kada su u pitanju postupci prema deci. Zakon u svim državama, eksplicitno ili implicitno, dopušta primenu neophodne sile u zaštiti lica koja nema odlike kažnjavanja.

15. Komitet priznaje da postoje izuzetne okolnosti u kojima se nastavnici i druga lica, npr. lica koja rade sa decom u institucijama i sa decom u sukobu sa zakonom, mogu suočiti sa opasnim ponašanjem koje opravdava primenu razumnih oblika sputavanja kako bi se kontrolisalo takvo ponašanje. I ovde postoji jasna razlika između primene sile koja je motivisana potrebom sa se dete i ostali zaštite i primene sile radi kažnjavanja. Uvek se mora primenjivati načelo primene minimalne neophodne sile u najkraćem mogućem periodu. Da bi se primena raznih oblika sputavanja svela na najmanju potrebnu meru i da bi se obezbedilo da sve metode koje se koriste budu bezbedne i srazmerne datoj situaciji i da ne podrazumevaju namerno nanošenje bola, kao jedan od oblika kontrole, potrebne su detaljne smernice i obuka.

IV. STANDARDI LJUDSKIH PRAVA I TELESNO KAŽNJAVANJE DECE

16. Pre usvajanja Konvencije o pravima deteta, Međunarodna povelja o ljudskim pravima - Opšta deklaracija i dva Međunarodna pakta (o ljudskim i političkim pravima i o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima) – podržala je pravo “svakog pojedinca” na poštovanje njegovog ljudskog dostojanstva i fizičkog integriteta, kao i pravo na jednaku zakonsku zaštitu. Obrazlažući obavezu država da zabrane i ukinu sve oblike telesnog kažnjavanja i sve druge oblike okrutnog ili ponižavajućeg kažnjavanja, Komitet ističe da je i Konvencija o pravima deteta nastala na toj osnovi. Dostojanstvo svakog pojedinca je osnovno načelo kojim se rukovodi međunarodno pravo u oblasti ljudskih prava.

17. U preambuli Konvencije o pravima deteta potvrđuje se, u skladu sa načelima Povelje Ujedinjenih nacija, a ponavlja se i u preambuli Opšte deklaracije, da “priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih pripadnika ljudske zajednice predstavlja osnovu slobode, pravde i mira u svetu”. U preambuli Konvencije takođe se podseća da su Ujedinjene nacije u Opštoj deklaraciji “proklamovale da deci u detinjstvu pripadaju posebna briga i pomoć”.

18. Član 37. Konvencije obavezuje države da "nijedno dete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kažnjavanju". Ovo je dopunjeno i prošireno članom 19, koji obavezuje države da "preduzemu sve odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere za zaštitu deteta od svih oblika fizičkog ili mentalnog nasilja, povređivanja ili zlostavljanja, zapostavljanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili eksploatacije, uključujući i seksualno zlostavljanje, dok je pod brigom roditelja, zakonskih zastupnika ili bilo koje druge osobe koja se brine o detetu". Nema nejasnoća: "svi oblici fizičkog i mentalnog nasilja" ne ostavlja prostora za legalizovano nasilje nad decom u bilo kom stepenu. Telesno kažnjavanje i drugi oblici okrutnog ili ponižavajućeg kažnjavanja predstavljaju oblike nasilja i države moraju da preduzmu sve odgovarajuće zakonske, administrativne, socijalne i obrazovne mere u cilju njihovog ukidanja.

19. Osim toga, član 28, stav 2, Konvencije poziva se na školsku disciplinu i traži od država da "preduzmu sve potrebne mere da se disciplina u školi sprovodi na način primeren ljudskom dostojanstvu deteta i u skladu sa ovom Konvencijom".

20. Član 19. i član 28, stav 2, ne pozivaju se eksplicitno na telesno kažnjavanje. Tokom radova na pripremi Konvencije, na sesijama na kojima je sačinjen nacrt Konvencije nije zabeležena nikakva diskusija o telesnom kažnjavanju. Međutim, Konvencija, kao i sva dokumenta o ljudskim pravima, mora se posmatrati kao živi instrument čije se tumačenje vremenom razvija. Tokom 17 godina od usvajanja Konvencije, zastupljenost telesnog kažnjavanja dece kod kuće, u školama i drugim institucijama postala je još vidljivija, kroz proces podnošenja izveštaja na osnovu Konvencije, kao i kroz istraživanja i zastupanje, između ostalog, od strane nacionalnih institucija za ljudska prava i nevladinih organizacija (NVO).

21. Kada je postala vidljiva, jasno se pokazalo da je ova praksa direktno u suprotnosti sa jednakim i neotuđivim pravima dece na poštovanje njihovog ljudskog dostojanstva i fizičkog integriteta. Specifična priroda dece, njihovo početno zavisno i razvojno stanje, njihov jedinstveni ljudski potencijal, kao i njihova osetljivost, zahtevaju više, a ne manje, zakonske i druge zaštite od svih oblika nasilja.

22. Komitet naglašava da ukidanje nasilnog i ponižavajućeg kažnjavanja dece, putem zakonske reforme i drugih neophodnih mera, predstavlja direktnu i безусловnu obavezu država ugovornica. Komitet napominje da su i drugi organi na osnovu sporazuma, uključujući i Komitet za ljudska prava, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava i Komitet za borbu protiv mučenja izrazili isti stav u svojim zaključnim zapažanjima o izveštajima država ugovornica koji se podnose na osnovu relevantnih dokumenta, i preporučila zabranu i druge mere protiv telesnog kažnjavanja u školama, kaznenim sistemima i, u nekim slučajevima, u porodici. Na primer, Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, u svom opštem komentaru br. 13 (iz 1999. godine) o "Pravu na obrazovanje" navodi: "Stav je Komiteta da telesno kažnjavanje nije u skladu sa osnovnim načelom kojim se rukovodi međunaravno pravo u oblasti ljudskih prava koje je ugrađeno u preambulama Opšte deklaracije i oba Pakta: dostojanstvo pojedinca. I drugi aspekti školske discipline mogu odstupati od discipline u školama, uključujući i javno ponižavanje."¹⁰

23. Telesno kažnjavanje je osuđeno i kroz regionalne mehanizme za zaštitu ljudskih prava. U nizu svojih presuda, Evropski sud za ljudska prava je postupno osuđivao telesno kažnjavanje dece, prvo u kaznenom sistemu, a onda i u školama, uključujući i privatne škole, a od nedavno i

kod kuće.¹¹ Prateći usklađenost država članica Saveta Evrope sa Evropskom socijalnom poveljom i Revidiranom socijalnom poveljom, Evropski komitet za socijalna prava je utvrdio da usklađenost sa Poveljama zahteva da svaki oblik nasilja nad decom, bilo da je to u školi ili drugim institucijama, kod kuće ili drugde bude zakonom zabranjen.¹²

24. U savetodavnom mišljenju Interameričkog suda za ljudska prava o *Pravnom statusu i ljudskim pravima deteta* (iz 2002. godine) izneto je da države ugovornice Američke konvencije o ljudskim pravima "imaju obavezu... da usvoje sve pozitivne mere koje su neophodne da bi se obezbedila zaštita dece od maltretiranja, bilo u njihovom odnosu sa državnim organima ili u odnosu sa pojedincima ili nevladinim subjektima". Sud citira odredbe Konvencije o pravima deteta, zaključke Komiteta za prava deteta, kao i presude Evropskog suda za ljudska prava u vezi sa obavezama država da zaštite decu od nasilja, uključujući i nasilje u porodici. Sud zaključuje da je "država dužna da usvoji pozitivne mere kako bi se u potpunosti obezbedilo delotvorno ostvarivanje prava deteta".¹³

25. Afrička komisija za ljudska i narodna prava prati sprovođenje Afričke povelje o ljudskim i narodnim pravima. U odluci iz 2003. godine o pojedinačnoj komunikaciji u vezi sa osudom na kaznu "šibanja" koja je izrečena studentima, Komisija je utvrdila da je kaznom izvršena povreda člana 5. Afričke povelje, kojim se zabranjuje okrutno, nehumano ili ponižavajuće kažnjavanje. Komisija je zahtevala od nadležne Vlade da izmeni zakon tako što će ukinuti kaznu šibanja i preduzeti odgovarajuće mere da obezbedi da oštećeni budu obeštećeni. U svojoj odluci Komisija navodi: "Pojedinci, a naročito Vlada jedne zemlje, nemaju pravo da primenjuju fizičko nasilje nad pojedincima za počinjena krivična dela. Takvo pravo bilo bi ravno odobravanju mučenja pod okriljem države u skladu sa Poveljom, a suprotno samoj prirodi ovog sporazuma o ljudskim pravima."¹⁴ Komitet za prava deteta se zadovoljstvom napominje da su ustavni i drugi sudovi viših instanci u mnogim zemljama doneli odluke kojima se osuđuje telesno kažnjavanje dece u nekim ili svim sredinama, a u kojima se u većini slučajeva citira Konevencija o pravima deteta.¹⁵

26. Kada je Komitet za prava deteta pokrenuo pitanje ukidanja telesnog kažnjavanja u nekim državama tokom pregleda njihovih izveštaja, državni predstavnici su ponekad sugerisali da se izvestan nivo "razumnog" ili "umerenog" telesnog kažnjavanja može opravdati "najboljim interesima" deteta. Kao važno opšte načelo, Komitet je utvrdio da uslov iz Konvencije da najbolji interesi deteta treba da budu od prvenstvenog značaja prilikom preduzimanja svih aktivnosti koje se tiču dece (član 3, stav 1). U članu 18. Konvencije takođe se određuje da najbolji interesi deteta treba da budu osnovna briga roditelja. Međutim, tumačenje najboljih interesa deteta mora biti u skladu sa celokupnom Konvencijom, uključujući i obavezu da se deca zaštite od svih oblika nasilja i uslov da se mišljenju deteta posveti dužna pažnja; ovo tumačenje se ne može koristiti da bi se opravdala praksa, uključujući i telesno kažnjavanje i druge oblike okrutnog ili ponižavajućeg kažnjavanja, koja je suprotna ljudskom dostojanstvu deteta i njegovom pravu na fizički integritet.

27. U preambuli Konvencije potvrđuje se da je porodica "osnovna jedinica društva i prirodna sredina za razvoj i blagostanje svih njenih članova, a posebno dece". Na osnovu Konvencije države imaju obavezu da poštuju i podržavaju porodice. U tome ne postoji nikakav sukob sa obavezom država da obezbede da ljudsko dostojanstvo i fizički integritet dece u porodici budu u potpunosti zaštićeni, zajedno sa drugim članovima porodice.

28. Na osnovu člana 5, države imaju obavezu da poštuju odgovornosti, prava i dužnosti roditelja "da bi se omogućilo, na način koji je u skladu sa razvojnim mogućnostima deteta, odgovarajuće usmeravanje i savetovanje u ostvarivanju prava priznatih ovom Konvencijom". I ovde tumačenje "odgovarajućeg" usmeravanja i savetovanja mora biti dosledno sa Konvencijom u celini i ne sme ostaviti prostora za opravdavanje nasilnih ili drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika discipline.

29. Neka opravdanja za telesno kažnjavanje zasnivaju na veri, sugerišući da izvesna tumačenja verskih tekstova ne samo da opravdavaju, već i predviđaju obaveznu primenu telesnog kažnjavanja. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 18.) podržava slobodu verskih uverenja za sve, ali upražnjavanje vere ili uverenja mora biti dosledno u pogledu ljudskog dostojanstva i fizičkog integriteta drugih. Sloboda upražnjavanja vere ili uverenja može biti legitimno ograničena u cilju zaštite osnovnih prava i sloboda drugih. Komitet je utvrdio da u nekim državama deca, u nekim slučajevima od najmlađeg uzrasta, u drugim slučajevima od trenutka kada se proceni da su ušli u pubertet, mogu biti osuđena na kazne koje karakteriše ekstremno nasilje, kao što su kamenovanje i amputacija, a na osnovu izvesnih tumačenja verskih zakona. Takvo kažnjavanje, kako su naglasili i Komitet za ljudska prava i Komitet za borbu protiv mučenja, očigledno predstavlja povredu Konvencije i drugih međunarodnih standarda u oblasti ljudskih prava i mora biti zabranjeno.

V. MERE I MEHANIZMI NEOPHODNI ZA UKIDANJE TELESNOG KAŽNJAVANJA I DRUGIH OKRUTNIH ILI PONIŽAVAJUĆIH OBLIKA KAŽNJAVANJA

1. Zakonske mere

30. Tekst člana 19. Konvencije zasnovan je na članu 4. i jasno ukazuje na neophodnost donošenja zakonskih i drugih mera kako bi države ispunile svoje obaveze da zaštite decu od svih oblika nasilja. Komitet je pozdravio činjenicu da su, u mnogim državama, Konvencija odnosno njena načela ugrađeni u domaće zakonodavstvo. Sve države imaju krivične zakone kojima štite građane od fizičkih napada. Mnoge imaju ustave odnosno zakonodavstvo koji odražavaju međunarodne standarde u oblasti ljudskih prava i član 37. Konvencije o pravima deteta, koji predviđa pravo "svakoga" na zaštitu od mučenja i okrutnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja. Mnoge države takođe imaju i posebne zakone kojima se štite deca i prema kojima "loše postupanje" ili "zlostavljanje" ili "okrutnost" predstavljaju krivično delo. Međutim, Komitet je, na osnovu pregleda izveštaja koje podnose države, utvrdio da takve zakonske odredbe generalno ne garantuju zaštitu deteta od svih oblika telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja u porodici i u drugim sredinama.

31. Prilikom pregleda izveštaja, Komitet je primetio da u mnogim državama postoje eksplicitne zakonske odredbe u krivičnim odnosno građanskim (porodičnim) zakonima koje roditeljima i drugim licima koja se staraju o detetu daje pravni osnov ili opravdanje za primenu izvesnog stepena nasilja u "disciplinovanju" dece. Na primer, pozivanje na "zakonito",

“razumno” ili “umereno” kažnjavanje ili disciplinovanje već vekovima predstavlja deo običajnog prava u Engleskoj. U jednom trenutku u mnogim državama postojao je isti pravni osnov kojim se opravdavalo kažnjavanje žena od strane njihovih muževa ili kažnjavanje robova, posluge ili šegrta od strane njihovih gazda. Komitet naglašava da se Konvencijom zahteva ukidanje svih odredaba (iz zakona ili običajnog – precedentnog prava) kojima se dopušta izvestan nivo nasilja nad decom (npr. “razumno” ili “umereno” kažnjavanje ili disciplinovanje) kod kuće/u porodici ili u bilo kojoj drugoj sredini.

32. U nekim državama, telesno kažnjavanje je posebno odobreno u školama i drugim institucijama, pri čemu se propisuje i kako i ko će ga sprovesti. U manjem broju država, telesno kažnjavanje primenom štapa ili biča još uvek je dozvoljeno kao kazna koju sudovi dosuđuju deci prestupnicima. Kako je Komitet često ponavljao, Konvencija nalaže da se sve takve odredbe ukinu.

33. Komitet je primetio da iako u nekim državama ne postoji eksplicitni pravni osnov ili opravdanje za telesno kažnjavanje, tradicionalni stav prema deci implicitno ukazuje da je telesno kažnjavanje dozvoljeno. Ponekad se ovi stavovi ogledaju u odlukama suda (u kojima su roditelji ili nastavnici ili druga lica koja se staraju o detetu oslobođeni optužbi za napad ili maltretiranje na osnovu toga što su ostvarivali pravo odnosno slobodu da primene umerenu “vaspitnu meru”).

34. U svetlu tradicionalnog prihvatanja nasilnih i ponižavajućih oblika kažnjavanja dece, sve veći broj država priznaje da jednostavno ukidanje ovlašćenja za telesno kažnjavanje i svih postojećih pravnih osnova nije dovoljno. Osim toga, potrebno je i da se u građanskom odnosno krivičnom zakonodavstvu eksplicitno zabrane telesno kažnjavanje i drugi okrutni ili ponižavajući oblici kažnjavanja, kako bi se absolutno jasno istaklo da je protivzakonito udariti dete ili ga “istučiti” ili “udariti po stražnjici” kao i kada se isto to učini odrasloj osobi, i da se krivično pravo koje se odnosi na fizičke napade podjednako primenjuje i na takav oblik nasilja, bez obzira da li se on naziva “disciplina” ili “razumna vaspitna mera”.

35. Kada se krivično pravo bude u potpunosti odnosilo i na napade na decu, dete će biti zaštićeno od telesnog kažnjavanja bez obzira gde se nalazi i ko je počinitelj. Međutim, prema mišljenju Komiteta, s obzirom na tradicionalno prihvatanje telesnog kažnjavanja, od suštinskog je značaja da se odgovarajućim važećim zakonima – npr. u porodičnom pravu, obrazovnom pravu, pravu koje se odnosi na sve oblike alternativne brige i pravosudni sistem, radnom pravu – jasno zabrani primena telesnog kažnjavanja u svim sredinama na koje se ti zakoni primenjuju. Osim toga, važno je i da se u profesionalnim etičkim kodeksima i smernicama za nastavnike, lica koja se staraju o detetu i ostale, kao i u pravilnicima ili statutima institucija naglasi nezakonitost telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja.

36. Komitet takođe izražava zabrinutost zbog prijave da se telesno kažnjavanje i drugi okrutni ili ponižavajući oblici kažnjavanja primenjuju u situacijama gde se deca koriste kao radna snaga, uključujući i porodični kontekst. Komitet ponavlja da Konvencija i drugi važeći dokumenti za zaštitu ljudskih prava štite decu od ekonomske eksploatacije i od svakog rada koji je eventualno opasan, remeti obrazovanje deteta ili je štetan po razvoj deteta, kao i da nalažu uvođenje određenih garancija kojima će se obezbediti delotvorno sprovođenje ove zaštite. Komitet naglašava da je od suštinskog značaja da se zabrana telesnog kažnjavanja i

drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja obavezno sprovodi u svim situacijama u kojima deca rade.

37. Članom 39. Konvencije od država se zahteva da preduzmu sve odgovarajuće mere da podstiču fizički i psihološki oporavak i društvenu reintegraciju deteta žrtve "svakog oblika zanemarivanja, iskorišćavanja ili zlostavljanja; mučenja ili bilo kog drugog oblika okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja". Telesno kažnjavanje i drugi ponižavajući oblici kažnjavanja mogu ozbiljno naškoditi fizičkom, psihološkom i društvenom razvoju dece, što zahteva odgovarajuću medicinsku i drugu brigu i lečenje. To se mora odvijati u okruženju koje istovremeno podstiče zdravlje, samopoštovanje i dostojanstvo deteta, a po potrebi se proširuje i na porodičnu zajednicu deteta. Trebalo bi da postoji interdisciplinarni pristup planiranju i obezbeđivanju nege i lečenja, uz specijalizovanu obuku profesionalnog osoblja koje se time bavi. Mišljenje deteta treba uzeti u obzir u vezi sa svim aspektima njegovog lečenja i prilikom lekarske kontrole.

2. Sprovođenje zabrane telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja

38. Komitet smatra da sprovođenje zabrane svih oblika telesnog kažnjavanja zahteva podizanje svesti, usmeravanje i obuku (vidi stav 45 i ostale dole u tekstu) svih lica kojih se to tiče. Na taj način se mora obezbediti da zakon deluje u najboljem interesu dece koja su tome izložena – naročito kada su počinitelji roditelji ili drugi članovi uže porodice. Osnovna svrha reforme zakona u cilju zabrane telesnog kažnjavanja dece u porodici je prevencija: sprečiti nasilje nad decom kroz promenu stavova i prakse, naglašavajući pravo dece na jednaku zaštitu i pružajući nedvosmislen osnov za zaštitu deteta i za promociju pozitivnih, nenasilnih i participativnih oblika podizanja dece.

39. Za postizanje jasne i bezuslovne zabrane svih oblika telesnog kažnjavanja biće neophodne razne zakonske reforme u raznim državama ugovornicama. Moguće je da će biti potrebno uneti posebne odredbe u zakone kojima se regulišu obrazovanje, maloletničko pravosuđe i svi oblici alternativne brige. Međutim, potrebno je da se eksplicitno jasno istakne da odredbe krivičnog zakona kojima se regulišu fizički napadi obuhvataju i sve oblike telesnog kažnjavanja, uključujući i telesno kažnjavanje u porodici. Za ovo je možda potrebna dodatna odredba u krivičnom zakoniku države ugovornice. Međutim, moguće je da se i u građanski zakonik ili porodični zakon unese odredba kojom bi se zabranila primena svih oblika nasilja, uključujući i sve oblike telesnog kažnjavanja. Takva odredba naglašava da, u slučaju da protiv roditelja odnosno drugih lica koja se staraju o detetu bude pokrenut postupak na osnovu krivičnog zakonika, oni više ne mogu da se brane na tradicionalan način pozivajući se na svoje pravo da ("razumno" ili "umereno") primenjuju telesno kažnjavanje. Porodični zakon bi takođe trebalo da na pozitivan način naglasi da roditeljska odgovornost uključuje i obezbeđivanje odgovarajućeg usmeravanja i savetovanja deci bez bilo kakvog oblika nasilja.

40. Načelo jednake zaštite dece i odraslih od fizičkih napada, uključujući i one unutar porodice, ne znači da svi slučajevi telesnog kažnjavanja dece od strane njihovih roditelja koji izađu na svetlo dana treba da dovedu do krivičnog gonjenja roditelja. Načelo *de minimis* – da se zakon ne bavi trivijalnim pitanjima – obezbeđuje da manji napadi između odraslih lica dolaze na sud samo u veoma izuzetnim okolnostima; isto će važiti i za manje napade na decu. Države treba da razviju efikasne mehanizme podnošenja prijavi i upućivanja. Iako bi sve prijave nasilja

nad decom trebalo da budu na odgovarajući način ispitane i uz to obezbeđen modus za zaštitu dece od nanošenja teških povreda, cilj bi trebalo da bude da roditelji, uz pomoć intervencija koje su u funkciji podrške i edukacije, a ne kažnjavanja, prestanu da primenjuju nasilne i druge okrutne ili ponižavajuće oblike kažnjavanja.

41. Zavistan status dece i jedinstvena intimnost porodičnih odnosa zahtevaju da se odluke o pokretanju postupka protiv roditelja ili o drugim načinima formalnog intervenisanja u porodici donose veoma pažljivo. Pokretanje postupka protiv roditelja u većini slučajeva najverovatnije nije u najboljem interesu dece. Stav je Komiteta da pokretanju postupka i drugim formalnim intervencijama (na primer, udaljavanje deteta ili udaljavanje počinioca) treba pribegavati samo kada se smatraju kako neophodnim za zaštitu deteta od nanošenja teških povreda tako i u najboljem interesu deteta koje je oštećena strana. Mišljenju deteta koje je oštećena strana treba da bude posvećena dužnja pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta.

42. Saveti i obuka koji se obezbeđuju svima koji su uključeni u sisteme zaštite deteta, uključujući i policiju, organe gonjenja i sudove, treba da stave naglasak na ovaj pristup u sprovođenju zakona. Tokom usmeravanja potrebno je da se naglasi da član 9. Konvencije propisuje da svako odvajanje deteta od porodice mora da se smatra neophodnim u najboljem interesu deteta i da podleže sudskom preispitivanju u skladu sa važećim zakonima i postupcima, pri čemu će sve zainteresovane strane biti zastupljene, uključujući i dete. Kada se razdvajanje smatra opravdanim, potrebno je razmotriti rešenja koja predstavljaju alternativu smeštanju deteta van porodice, uključujući i udaljavanje počinioca, uslovnu osudu, i slično.

43. Kada se, uprkos zabrani i programima pozitivne edukacije i obuke, otkriju slučajevi telesnog kažnjavanja van porodičnog doma - na primer u školama, drugim institucijama i oblicima alternativne brige - razumna reakcija mogla bi da bude pokretanje postupka. Pretnja da će protiv počinioca biti pokrenute i druge disciplinske tužbe ili da će biti otpušten sa radnog mesta takođe treba da posluži kao jasno preventivno sredstvo. Od suštinskog je značaja da deca i svi koji rade sa decom ili za decu u svim sredinama budu dobro upoznati sa zabranom svih oblika telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja, kao i sa sankcijama koje su zaprećene za takvo počinjeno delo. Praćenje disciplinskih sistema i postupanja prema deci mora da bude deo neprekidnog nadzora nad svim institucijama i mestima za smeštaj dece, što je i obaveza na osnovu Konvencije. Deca i njihovi predstavnici u svim takvim vrstama smeštaja moraju da imaju direktan i poverljiv pristup savetima koji su prilagođeni deci, postupcima zastupanja i žalbenim postupcima, i konačno sudovima, uz neophodnu pravnu i drugu pomoć. U institucijama treba da postoji obaveza prijavljivanja i ispitivanja svih nasilnih incidenata.

3. Edukativne i druge mere

44. Član 12. Konvencije naglašava važnost da se mišljenju dece o izradi i primeni edukativnih i dugih mera za iskorenjivanje telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja posveti dužnja pažnja.

45. S obzirom na to da je tradicionalno prihvatanje telesnog kažnjavanja široko rasprostranjeno, samom zabranom neće se postići neophodna promena u stavovima i praksi. Potrebno je sveobuhvatno podizanje svesti o pravu deteta na zaštitu i o zakonima koji će odražavati to pravo. U članu 42. Konvencije, države su se obavezale da odgovarajućim i

aktivnim sredstvima u najširem smislu upoznaju i odrasle i decu sa načelima i odredbama Konvencije.

46. Osim toga, države moraju da obezbede dosledno promovisanje pozitivnih i nenasilnih odnosa i edukacije među roditeljima, licima koja se staraju o deci, nastavnicima i svima drugima koji rade sa decom i porodicama. Komitet naglašava da Konvencija nalaže ukidanje ne samo telesnog kažnjavanja, nego i svih drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja dece. Konvencija ne treba da detaljno propisuje kako bi roditelji trebalo da se odnose prema svojoj deci i na koji način da ih usmeravaju. Međutim, Konvencija obezbeđuje okvir koji čine načela kojima se rukovode odnosi kako u porodici tako i između nastavnika, lica koja se staraju o deci i drugih sa jedne strane i dece sa druge. Razvojne potrebe dece moraju se poštovati. Deca uče iz onoga što odrasli čine, a ne samo iz onoga što odrasli govore. Kada odrasle osobe kojima je dete najprivrženije pribegavaju nasilju i ponižavanju u svojim odnosima sa detetom, oni pokazuju nepoštovanje prema ljudskim pravima i daju detetu snažnu i opasnu lekciju o tome da je to legitiman način na koji treba rešavati sukobe ili uticati na promenu ponašanja.

47. Konvencija naglašava status deteta kao posebne ličnosti i nosioca ljudskih prava. Dete nije vlasništvo roditelja niti države niti je jednostavno objekat brige. U tom duhu, u članu 5. zahteva se od roditelja (ili, tamo gde je to primenljivo, od članova šire porodice ili zajednice) da omoguće detetu odgovarajuće usmeravanje i savetovanje, na način koji je u skladu sa njegovim razvojnim mogućnostima, u ostvarivanju prava koja su mu priznata Konvencijom. U članu 18, koji naglašava osnovnu odgovornost roditelja ili zakonskih staratelja za podizanje i razvoj deteta, navodi se da će "najbolji interesi deteta biti njihova osnovna briga". Na osnovu člana 12, od država se traži da obezbede deci pravo da slobodno izražavaju svoje mišljenje "o svim pitanjima koja se tiču deteta", pri čemu se mišljenju deteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću deteta. Ovim se naglašava potreba da se u vršenju dužnosti od strane roditelja, lica koja se staraju o deci i nastavnika poštuje pravo dece na participaciju. U opštem komentaru br. 1 o "Ciljevima edukacije", Komitet je naglasio važnost da se izradi program edukacije koja "je usmerena na dete, koja je prijateljski nastrojena prema detetu i koja ga osnažuje".¹⁶

48. Komitet napominje da sada postoji mnogo primera materijala i programa kojima se promovišu pozitivni, nenasilni oblici vršenja roditeljskih dužnosti i obrazovanja, a koji su upućeni roditeljima, drugim licima koja se staraju o deci i nastavnicima, i koje su izradile vlade, agencije Ujedinjenih nacija i drugi.¹⁷ Ovi materijali i programi mogu se na prikladan način prilagoditi za primenu u raznim državama i situacijama. Mediji mogu igrati veoma važnu ulogu u podizanju svesti i edukaciji javnosti. Suprotstavljanje tradicionalnoj zavisnosti od telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika discipline zahteva stalno delovanje. Unapređenje nenasilnih oblika vršenja roditeljskih dužnosti i vaspitanja treba da bude ugrađeno u sve dodirne tačke između države, roditelja i dece, u zdravstvene, socijalne i obrazovne službe, uključujući i jaslice i obdaništa, dnevne centre i škole. Takođe bi trebalo da bude integrisano u početnu obuku i obuku kroz rad za nastavnike i sve one koji rade sa decom u sistemu za brigu o deci, kao i u pravosudnom sistemu.

49. Komitet predlaže da države mogu eventualno da zatraže tehničku pomoć, između ostalih, od UNICEF-a i UNESCO-a u vezi sa podizanjem svesti i edukacijom javnosti i obukom za unapređenje nenasilnih metoda.

4. Praćenje i ocena

50. Komitet, u svom opštem komentaru br. 5 o "Opštim merama za sprovođenje Konvencije o pravima deteta (članovi 4, 42. i 44. stav 6)", naglašava potrebu za sistematskim praćenjem realizacije prava deteta od strane država ugovornica, kroz izradu odgovarajućih pokazatelja i prikupljanje dovoljnog broja pouzdanih podataka.¹⁸

51. Stoga, države ugovornice treba da prate napredak koji ostvaruju u ukidanju telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja, čime će se realizovati pravo deteta na zaštitu. Istraživanje zasnovano na razgovorima sa decom, njihovim roditeljima i drugim licima koja se staraju o deci, u uslovima poverljivosti i uz odgovarajuće etičke garancije, od suštinskog je značaja za tačnu procenu zastupljenosti ovih oblika nasilja u porodici i stavova o njima. Komitet podstiče sve države da izvrše/naruče takvo istraživanje, u meri u kojoj je to moguće učiniti sa grupama koje su reprezentativne za celokupno stanovništvo, kako bi se dobili početni podaci, a zatim i da mere ostvareni napredak u redovnim intervalima. Rezultati ovog istraživanja mogu takođe da daju i vredne smernice za izradu univerzalnih i ciljanih kampanja za podizanje svesti javnosti i obuku stručnih lica koja rade sa decom i za decu.

52. Komitet u svom opštem komentaru br. 5 takođe naglašava važnost nezavisnog praćenja sprovođenja Konvencije, na primer, od strane parlamentarnih odbora, NVO, akademskih institucija, stručnih udruženja, omladinskih grupa i nezavisnih institucija koje se bave ljudskim pravima (takođe vidi opšti komentar Komiteta br. 2 o "Ulozi nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava u zaštiti i unapređenju prava deteta").¹⁹ Svi oni bi mogli da igraju važnu ulogu u praćenju realizacije prava dece na zaštitu od svih oblika telesnog kažnjavanja i drugih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja.

VI. OBAVEZA PODNOŠENJA IZVEŠTAJA U SKLADU SA KONVENCIJOM

53. Komitet očekuje od država da u svoje periodične izveštaje koje podnose u skladu sa Konvencijom uključe i podatke o merama koje su preduzete da se zabrane i spreče svi oblici telesnog kažnjavanja i drugi okrutni ili ponižavajući oblici kažnjavanja u porodici i u svim drugim sredinama, uključujući i aktivnosti na podizanju svesti javnosti i promovisanju pozitivnih, nenasilnih odnosa, kao i o tome kako država procenjuje napredak koji je načinjen ka postizanju potpunog poštovanja prava dece na zaštitu od svih oblika nasilja. Komitet takođe podstiče agencije Ujedinjenih nacija, nacionalne institucije za ljudska prava, NVO i druga nadležna tela da mu dostave relevantne informacije o pravnom statusu i zastupljenosti telesnog kažnjavanja i o napretku koji je postignut da se telesno kažnjavanje ukine.

Napomene

¹ Istraživanje generalnog sekretara Ujedinjenih nacija o nasilju nad decom, biće podneto Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija na jesen 2006. Za pojedinosti vidi <http://www.violencestudy.org>.

² Komitet za prava deteta, Izveštaj sa četvrtе sednice, 25.10.1993, CRC/C/20, stav 176.

³ Sva zaključna zapažanja Komiteta mogu se videti na www.ohchr.org.

⁴ Globalna inicijativa za ukidanje svih oblika telesnog kažnjavanja dece objavljuje izveštaje o pravnom statusu telesnog kažnjavanja na www.endcorporalpunishment.org.

⁵ Komitet za prava deteta, dan opšteg razgovora o nasilju države nad decom, Izveštaj sa dvadeset pete sednice, septembar/oktobar 2000, CRC/C/100, stavovi 666-688.

⁶ Komitet za prava deteta, opšti komentar br. 1, Ciljevi obrazovanja, 17.04.2001, CRC/GC/2001/1, stav 8.

⁷ Komitet za prava deteta, dan opšteg razgovora o nasilju nad decom u porodici i školama, Izveštaj sa dvadeset osme sednice, septembar/oktobar 2001, CRC/C/111, stavovi 701-745.

⁸ Rezolucija Generalne skupštine 56/138.

⁹ Član 1.

¹⁰ Komitet za ekonomska, socijalna i kulturna prava, opšti komentar br. 13, Pravo na obrazovanje (čl. 13), 1999, stav 41.

¹¹ Telesno kažnjavanje je osuđeno u nizu odluka Evropske komisije za ljudska prava, kao i u presudama Evropskog suda za ljudska prava; posebno vidi *Tyrer protiv UK*, 1978; *Campbell i Cosans protiv UK*, 1982; *Costello-Roberts protiv UK*, 1993; *A protiv UK*, 1998. Presude Evropskog suda mogu se videti na <http://www.echr.coe.int/echr>.

¹² Evropski komitet za socijalna prava, opšta zapažanja u vezi sa članom 7, stav 10, i članom 17. *Zaključci XV-2*, Vol. 1, Opšte uvodne napomene, st. 26, 2001; Komitet je od tada doneo zaključke u kojima je utvrđena neusaglašenost u većem broju zemalja članica zbog toga što nisu zabranile sve oblike telesnog kažnjavanja u porodici i drugim sredinama. Godine 2005. Komitet je doneo odluke o kolektivnim pritužbama koje su podnete po osnovu povelji, u kojima je utvrđena neusaglašenost u ovim državama zbog toga što nisu zabranile sve oblike telesnog kažnjavanja u porodici i drugim sredinama. Za pojedinosti, vidi http://www.coe.int/T/E/Human_Rights/Esc/; kao i *Ukidanje telesnog kažnjavanja: imperativ u oblasti ljudskih prava za decu Evrope*, Council of Europe Publishing, 2005.

¹³ Međuamerički sud za ljudska prava, Savetodavno mišljenje OC-17/2002 od 28.08.2002, stavovi 87. and 91.

¹⁴ Afrička komisija za ljudska i narodna prava, *Curtis Francis Doebbler protiv Sudana*, Komentar br. 236/2000 (2003); vidi stav 42.

¹⁵ Na primer, 2002. godine Apelacioni sud na Fidžiju proglasio je telesno kažnjavanje u školama i kaznenom sistemu neustavnim. Presuda je glasila: "Deca imaju prava koja ni u kom smislu nisu podređena pravima odraslih. Fidži je ratifikovao Konvenciju o pravima deteta. Takođe osnovna prava su zagarantovana svakom licu i na osnovu našeg Ustava. Vlada ima obavezu da se pridržava načela kojima se poštuju prava svih pojedinaca, zajednica i grupa. Deci je potrebna posebna zaštita s obzirom na svoj status deteta. Naše obrazovne institucije treba da budu svetišta mira i kreativnog obogaćivanja, a ne mesta straha, maltretiranja i kršenja ljudskog

dostojanstva djaka” (Apelacioni sud Fidžija, *Naushad Ali protiv Države*, 2002. godine). Godine 1996, najviši sud u Italiji, Vrhovni kasacioni sud u Rimu, doneo je odluku kojom se uspešno zabranjuje svaka primena telesnog kažnjavanja od strane roditelja. U presudi se navodi: “...Primena nasilja za potrebe vaspitanja ne može se više smatrati zakonitom. Za to postoje dva razloga: prvi je ogromna važnost koju [italijanski] pravni sistem pridaje zaštiti dostojanstva pojedinca. Ovo podrazumeva i ‘maloletnike’ koji sada imaju prava i nisu više samo objekti koje štite njihovi roditelji ili, što je još gore, objekti koji stoje na raspolaganju svojim roditeljima. Drugi razlog je da se, kao vaspitni cilj, harmoničan razvoj ličnosti deteta, kojim se obezbeđuje da dete prihvati vrednosti mira, tolerancije i zajedničkog života, ne može postići primenom nasilnih sredstava koja su u suprotnosti sa ovim ciljevima” (Cambria, Cass, sez. VI, 18 Marzo 1996 [Vrhovni kasacioni sud, VI krivično odeljenje, 18.03.1996.], *Foro It II* 1996, 407 (Italija)). Takođe vidi Ustavni sud Južnoafričke Republike (2000.) *Christian Education South Africa protiv Ministra obrazovanja*, CCT4/00; 2000 (4) SA757 (CC); 2000 (10) BCLR 1051 (CC), 18.08.2000.

¹⁶ Vidi napomenu 11.

¹⁷ Komitet preporučuje, kao jedan primer, priručnik UNESCO-a, *Ukidanje telesnog kažnjavanja: put ka konstruktivnom disciplinovanju dece*, UNESCO Publishing, Pariz, 2005. Ovde je iznet niz načela konstruktivne discipline koja su utemeljena u Konvenciji. Sadrži i internet reference za materijale i programe koji postoje u svetu.

¹⁸ Komitet za prava deteta, opšti komentar br. 5 (2003.), “Opšte mere za primenu Konvencije o pravima deteta”, stav 2.

¹⁹ Komitet za prava deteta, opšti komentar br. 2 o “Ulozi nezavisnih nacionalnih institucija za ljudska prava u unapređenju i zaštiti prava deteta”, 2002.
